

BAKI ALI NEFT MƏKTƏBİ
BAKU HIGHER OIL SCHOOL

Ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının
99-cu ildönümünə həsr olunmuş

TƏLƏBƏ VƏ GƏNC TƏDQIQATÇILARIN **III BEYNƏLXALQ ELMİ KONFRANSLARI**

18-29 Aprel 2022, Bakı, Azərbaycan

18-29 April 2022, Baku, Azerbaijan

THE THIRD INTERNATIONAL STUDENT **RESEARCH AND SCIENCE CONFERENCES**

dedicated to the 99th anniversary of the
National Leader of Azerbaijan Heydar Aliyev

Tezislər / Theses

www.bhos.edu.az

həyəcanverici qüvvələrinin tezliyi saniyədə 8-16 rəqs aralığında dəyişir, quyruq vinti saniyədə 10-16 rəqslər yaradır. Həyəcanverici qüvvələrin daha da yüksək tezliyi ötürücü(transmissiyanın) valları və reduktor tərəfindən yaradılır: saniyədə 50-dən bir neçə yüz rəqslərə qədər. Güc qurğusu isə tezliyi 600-1000 rəqs saniyədə geniş diapazonlu həyəcanverici qüvvələr yaradır.

Nəticə. Helikopterdə olan belə tip rəqslər helikopterin konstruksiyasına möhkəmliyinə təsir edir, aparıcı vintə pərlərə təsir edən qeyri stasionar rəqslər və onların nəticələri eləcədə onlardan yaranan rəqslərin təhlili hələdə tam öyrənilməmişdir və onların modelləşdirilməsi öyrənilməsi xüsusi ilə aktualdır. Bundan əlavə, bunların tam aradan qaldırılması hələdə mümkün olmamışdır və əlavə elmi hesablamalara, sistemli analizlərə, tədqiqatlara ehtiyac olduğu aydın şəkildə məlumdur. Əlavə tədqiqatlarda qeyri stasionar rəqslərin öyrənilməsi və təhlili eləcədə azaldılması üçün təhlillər etmək lazımdır. Bunların öyrənilməsi vacib məsələlərdən biridir.

İstinad

1. [Helicopter Theory. Wayne Johnson. Princeton University Press. 1980]
2. [Михеев Р.А. Прочность вертолётов. - М.: Машиностроение, 1984. - 280 с]
3. [Гришанина Т.В. Расчет деформаций и колебаний крыльев большого удлинения с учетом конусности // Изв.вузов. Авиационная техника. 2004. №2.]
4. [Lu Y., Murthy V.R. Sensitivity Analysis of Discrete Periodic Systems with Applications to Helicopter Rotor Dynamics // AIAA Journal, 1992. Vol. 30. No. 8.-P. 1962-1969]

TEXNOPARKLARDA İSTEHSAL-XİDMƏT FƏALİYYƏTİNİN MODELLƏŞDİRİLMƏSİ

Roza O.Şahverdiyeva¹, Nuranə İ.Xosuzadə²

*^{1,2}AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu,
Bakı, Azərbaycan*

shahverdiyevr@gmail.com¹; khosuzade@gmail.com²

Elmi rəhbər: İqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Əlövsət Q.Əliyev

Açar sözlər: *texnopark, innovativ məhsul, 4.0 Sənaye inqilabı*

1. Giriş

Müasir dövrdə yüksək texnologiyaların bütün sahələrdə tətbiq olunması prosesləri baş verir. Dünya dövlətləri rəqəmsallaşdırılmanın və innovasiyaların tətbiqinin genişləndirilməsi istiqamətində yeni təşəbbüslər irəli sürürlər. Məhsulun və müəssisənin rəqəmsallaşdırılması elektron innovasiyanın əsas trendlərindən biri hesab olunur. Dünyada rəqəmsallaşmanın əsas flaqmanları hesab olunan Əşyaların İnterneti (IoT), 5G, robotlaşma, super-kompüterləri, süni intellektin tətbiqi sahələrinin inkişafı yüksək texnologiya-

lar sektorunun genişləndirilməsi və onun tətbiqini zəruri edir. 4.0 Sənaye inqilabının tələblərinə müvafiq olaraq İKT, innovasiya və yüksək texnologiya tutumlu məhsulların istehsalı dünya iqtisadiyyatının əsas inkişaf istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir. Bu isə yüksək texnologiyaların istehsal olunduğu texnoparklarda istehsal-xidmət fəaliyyətinin effektiv idarə olunmasının, innovativ məhsul/xidmət istehsalının modelləşdirilməsi məsələlərinin həll edilməsini tələb edir. Azərbaycanda da yüksək texnologiyalar sektorunun cəmləşdiyi texnopark strukturlarının fəaliyyətinə 4.0 Sənaye inqilabı elementlərinin tətbiqi perspektivlərinin müəyyənləşdirilməsi dövlətin qarşıya qoyduğu əsas məsələlərdəndir. Göstərilən məsələlər bir çox dövlət proqramlarında öz əksini tapmışdır. Təqdim olunan məqalədə texnoparklarda xüsusi əhəmiyyətə malik olan istehsal-xidmət fəaliyyətinin modelləşdirilməsinin vacibliyinə diqqət yetirilmişdir.

2. Texnoparklarda innovativ məhsul istehsalı proseslərində müasir texnologiyaların tətbiqi

Texnoparklar kompleks təyinatlı mürəkkəb sosial-iqtisadi sistem kimi bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olan elementlərə və bir çox spesifik xüsusiyyətlərə malikdirlər. Beynəlxalq və yerli bazarlara yüksək keyfiyyətli innovativ məhsulların çıxarılması texnoparkların əsas məqsədlərindəndir. Texnoparkların fəaliyyətinin effektiv idarəedilməsi sisteminin bir çox funksiyaları vardır. Beynəlxalq Elmi Parklar Assosiasiyasının rəsmi məlumatında texnoparkların 64%-dən çoxunun İKT və kommunikasiya, 35%-nin biotexnologiya, 31.6%-nin kompüter elmləri və aparat təminatı, 29.1%-nin elektronika, 29%-nin proqram təminatı, 27.4%-nin e-tibb sahələrində fəaliyyəti göstərilmişdir [www.iasp.ws]. Texnoparkların idarəetmə problemlərindən biri onun innovativ məhsul-xidmət istehsalı prosesinin çoxkriteriyalı riyazi statistik modelinin işlənilməsidir [Aliyev, Shahverdiyeva, 2018; Entringer, et al., 2020]. Texnoparklarda istehsal-xidmət fəaliyyəti bir çox göstərici və kriteriyalarla xarakterizə olunur. Texnoparkların istehsal-xidmət fəaliyyətinin modeli onun innovativ texnologiyalardan və müasir proqram təminatından istifadə, innovativ məhsulların inkişaf perspektivlərinin nəzərə alınması, intellektual sistemlərin tətbiqi, mobil idarəetmə strukturunun işlənilməsi, müştərilərin innovasiya xidmətlərinin nəzərə alınması, modelləşdirilmə, stimullaşdırma və proqnozlaşdırma və s. kimi inkişaf istiqamətlərindən ibarətdir. Texnoparkların fəaliyyətinin səmərəli idarə olunmasında Big Data, IoT, cloud, süni intellekt, "Soft computing" və s. kimi digər innovativ texnologiyaların tətbiqi perspektivləri hazırkı dövr üçün xüsusi əhəmiyyətə malikdir [Yang, 2019].

3. Texnoparklarda innovativ məhsul istehsalının səmərəli idarə olunmasının perspektiv istiqamətləri

Yüksək ixrac potensialı, innovativ məhsul və ya xidmət istehsalının formalaşdırılması üçün Qarabağda daxil olmaqla Azərbaycanın digər regionlarında elm, texnologiya əsaslı sənayə aqrar və digər texnoparkları yaradıl-

maqdadır. Bütün bunlar texnoparklarda innovativ məhsul istehsalı proseslərinin modelləşdirilməsinin elmi-metodoloji əsaslarının işlənilməsinə zəruri edir və onun perspektiv inkişafına şərait yaradır. Texnoparklarda istehsal-xidmət fəaliyyətinin modelləşdirilməsinin perspektiv inkişafı üçün beynəlxalq təşkilatların tələbləri və 4.0 Sənaye inqilabının trendlərində təklif olunan əsas tövsiyələr nəzərə alınmalıdır. Texnoparkların fəaliyyətində innovasiya və elmtutumlu məhsul istehsalının modelləşdirilməsi üçün göstəricilər sistemi işlənilməlidir. Texnoparklarda innovativ məhsul-xidmət istehsalı prosesinin modelləşdirilməsində çoxkriteriyalı qərar qəbuletmə məsələlərindən istifadə xüsusu əhəmiyyətə malikdir [Zapolskyte, et al., 2020]. Çoxkriteriyalı təhlildən istifadə etməklə texnoparklarda istehsal-xidmət fəaliyyətinin modelləşdirilməsi elektron dövlətin əsas istiqamətlərindən biridir.

Nəticə

Texnoparklarda istehsal-xidmət fəaliyyətinin modelləşdirilməsi onun fəaliyyətinin idarə olunması səmərəliliyinin yüksəldilməsinə, kompleks şəkildə qiymətləndirilməsinə və qərar qəbuletmə proseslərinə əlavə imkanlar yaradacaqdır. Texnoparkların istehsal-xidmət fəaliyyətinin modelləşdirilməsi, onun fəaliyyətinin müqayisəli qiymətləndirilməsi üçün kompozit indekslər sisteminin işlənilməsi həyata keçirilməlidir. Texnoparklarda innovativ məhsul-xidmət istehsalının müasir metodlarla modelləşdirilməsinin konseptual modelinin işlənilməsi üzrə təklif və tövsiyələr işlənilməlidir. Texnoparkların istehsal-xidmət fəaliyyətinin modelləşdirilməsinin çoxkriteriyalı ekspert qiymətləndirmələrinin nəticələri qərar qəbuletmə proseslərində effektiv qərarların qəbulu və səmərəli icrasında mühüm nəticələrin alınmasına imkan yarada bilər. Müasir texnologiya və metodların tətbiqi ilə texnoparklarda məhsul istehsalının modelləşdirilməsi üçün onun kompüter modelinin və proqram təminatının işlənilməsi suni intellektə əsaslanan əsas məsələlərdəndir.

Ədəbiyyat

1. Aliyev A.G., Shahverdiyeva R.O. Application of mathematical methods and models in product – service manufacturing processes in scientific innovative technoparks. *International Journal of Mathematical Sciences and Computing*, 2018, vol.4, no.3, pp.1-12.
2. Entringer T.C., Lacopo S.L. Critical success factors in science and technology parks: a bibliographic review and analysis. *Independent Journal of Management & Production*, 2020, vol.11, issue 2, pp.343-359.
3. Yang H., Kumara S., Bukkapatnam S., et al. The Internet of Things for smart manufacturing: A review // *IISE Transactions*, 2019, vol.51, no.11, pp.1190-1216.
4. Zapolskyte S., Vabuolyte V., et al. Assessment of Sustainable Mobility by MCDM Methods in the Science and Technology Parks of Vilnius, Lithuania. *Sustainability* 2020, 12, 9947.